

Şeyhü'l-Kebîr SADREDDİN KONEVÎ (1)

Türkiye Selçukluların Dönemi'nde Anadolu'da yaşamış en önemli İslam bilginlerinden olan Sadreddin Konevî'nin asıl adı Muhammed'dir.

Sadreddin Konevî, 1 Ocak 1209'da Malatya'da dünyaya gelmiş ve 22 Temmuz 1274'te Konya'da vefat etmiştir.

Yaptığı bilimsel çalışmalara uygun olarak ona **Sadreddin, Ebu'l-meali** ve **Şeyhü'l-Kebîr** gibi lakaplar verilmiştir.

Babasının adı **İshak**,

Ahmet ÇELİK

dedesinin adı **Muhammed**'dir. Aile Endülüs'te yaşarken Hristiyanların saldırısı sonucunda Anadolu'ya göçerek Malatya'ya yerleşmiştir.

Babası İshak, Selçuklular döneminde **"Mecdüddin"** lakabıyla tanınan ünlü ve alim bir kimseydi. Tarihi kaynaklar ondan **"dünyadaki bilgilerin gözbebeği ve sultanların hocası"** diye övgüyle bahsetmektedir.

Sadreddin Konevî'nin annesi ise Selçuklu sarayında yetişmiş hanımlardan **Güher Hatun** idi.

Sultan İkinci Kılıçarslan, Mecdüddin İshak'tan oğlu Gı-

yaseddin Keyhüsrev'e hocalık yapmasını emretmiş o da bu görevi hakkıyla yerine getirmiştir. Daha sonra Gıyaseddin Keyhüsrev sultan olunca hocasından oğulları İzzeddin Keykavus ve Alaeddin Keykubat'a da hocalık yapmasını isteyecekti.

Mecdüddin İshak, yaşadığı dönemde Selçuklu sarayına yakın biri olarak devlet adına büyük elçi göreviyle birkaç kez Bağdat'a gidip gelmiştir. Bu yolculuklar sırasında bir çok yerler görmüş, bilginlerle tanışmış ve onlarla sohbetler etmiştir.

Onun çok sevdiği bir şey vardı: Kitap.

İşte bu kitap sevgisi ona Anadolu'nun ilk kütüphanesini oluşturmasına zemin hazırlıyacak ve oğlu Sadreddin Konevi'ye bir çok kitabı miras olarak bırakacaktı.

BABASI

Sultan II. Kılıçarslan 1176'da

Bizans'a karşı yapılan Miryokefalon Savaşı'nı kazanmıştı. "İkinci Malazgirt" adı verilen bu savaşla artık Bizans'ın Anadolu üzerinde hiçbir emeli kalmamıştı. Bunun üzerine Sultan Kılıçarslan Anadolu'nun doğusuna yönelerek 1178'de Danişmentlilerin elinde bulunan Malatya'yı fethetti. Bu fetihden sonra Mevdüddin İshak, Sultan Kılıçarslan'ın emriyle şehzade I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e hocalık ve atabeylik yapmak üzere tayin edildi.

Mecdüddin İshak, bundan sonra "Sultanların hocası" diye anılmaya başlandı.

Sultan Kılıçarslan 1155'ten beri Konya'da ülkeyi yönetmekteydi ve artık yaşlanmıştı. 1186'da devlet geleneğine uyarak ülkeyi Sancar, Mesut, Sultan Şah, Süleyman, Melikşah, Arslan, Gıyaseddin, Berkyaruk, Tuğrul, Kayser ve Argun adındaki on bir oğlu arasında bölüştürdü.

En küçük şehzade Gıyaseddin Keyhüsrev'e ise Bizans ile sınır olan Batı Anadolu'daki İsparta ve Kütahya yöresi düşmüştü. Mecdüddin İshak da atabey olarak Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanında bulunmaya devam etti.

Bir müddet sonra İkinci Kılıçarslan'ın oğulları arasında taht kavgası çıktı. Babasıyla birlikte Konya'da yaşayan Kutbeddin Melikşah, sultanı devre dışı bırakmaya başladı. Bunun üzerine Sultan İkinci Kılıçarslan küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına gitti. Onun yardımıyla Konya'ya gelerek yeniden sultan oldu. Ancak kısa müddet sonra Kılıçarslan ölünce yerine Gıyaseddin Keyhüsrev Konya'da Selçuklu Sultanı ilan edildi.

Mecdüddin İshak, Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde de yine sultanın yanında bulunmaya devam etti.

Tokat Meliki Rükneddin Süleyman Şah, kardeşi Gıyaseddin Keyhüsrev'in sultanlığını kabul etmemişti. Rükneddin Süleyman harekete geçerek diğer kardeşlerine kendini kabul ettirdi. Sivas ile Kayseri'ye ele geçirdikten sonra 1196'da Konya üzerine yürüdü.

Dört aylık bir kuşatmadan sonra yapılan anlaşma ile Gıyaseddin Keyhüsrev sultanlığı kardeşine bırakarak geceleyn hocası Mecdüddin İshak ile birlikte Konya'dan ayrıldı.

Gıyaseddin Keyhüsrev Halep, Diyarbakır, Ahlat ve Trabzon'a giderek oradaki yönetici-

lerle görüştü. Ancak yeteri kadar destek bulamayınca İstanbul'a giderek dokuz yıl orada sürgün olarak yaşadı.

Bunun üzerine Mecdüddin İshak, kendi memleketi olan Malatya'ya gitti. Ancak Rüknettin Süleyman Şah, 1200 yılında Malatya'yı ele geçirince Mecdüddin İshak da Anadolu'dan ayrılarak Eyyubi Devleti'nin hakimiyetinde olan Şam'a yerleşti. Buradaki medreselerde ders vermeye başladı.

MEKTUP

Rükneddin Süleyman Şah, 1204'te Konya'da ölünce İstanbul'da bulunan Gıyaseddin Keyhüsrev tekrar Selçuklu sultanı olarak Konya'ya geldi.

İlk iş olarak Şam'a yerleşen hocası Mecdüddin İshak'a bir mektup yazarak onu Konya'ya davet etti.

Tarihçi İbni Bibi'nin kaydettiğine göre sultan mektubunda şunları yazmaktaydı:

“Asil ve temiz kişiliğin sahibi, kardeşlik meclisinin tacı, yakınlarının şerefi, dünyanın bir tanesi, İslamın dayanağı, dinin büyüğü İshak.

Aziz ve saygın bir dost, meleklerin canı gibi herkese gerekli olan, kıyamet gününe kadar yaşa!

Makamın ve mevkiin giderek artsın! Afetlerin eli sana dokunmaktan sakınsın. Fitnenin gözü senin zatından uzak kalsın.

Ey veli huylu, ey ahlakı Peygamberinki gibi olan!..

Eğer bu süre içinde, neler çektiğimi söylersen, kalemimin ucundaki mürekkep inan ki kan olur.

O baştaki insanların bize nasıl hayatı haram ettiğini gördün. Sultanlık zulümle, haksızlıkla elimizden alındı. Merhametsiz birinin eline verildi.

Kalbim üzüntüyle dolu olarak dünyada oraya buraya savrul-
dum.

Bazen Şam'da, bazen dağlar-
da, bazen ovalarda yer tuttum.
Bazen timsah gibi denize, bazen
kaplan gibi sahraya girdim. Bazen
İstanbul'da, bazen Magrib'de kal-
dım.

Bir süre benim işim, at üzerin-
de elimde yalnız kılıç Haçlılarla sa-
vaşmak oldu. Savaşlar görüp
harpler ettim. Darbeler vurup bir
çok yaralar aldım.

Bazen de kötü tabiatlı dostla-
rımın peşinden üzüntü ve pişma-
nık yemeğini tattım. Dostlarım
kanadı kırk bir şahin gibi benimle
dünyanın her tarafına dağıldılar.

Allah'ın lütfu tekrar bana yü-
zünü gösterince, iyi rüyalar gör-
meye başladım. Almanya tarafına
yöneldiğim zaman bir müjdecı ge-
lererek bana yetiştı. Hasmımın öl-

düğünü ve ülkenin karıştığını ha-
ber vererek: "Ülke sana yüzünü
gösterdi, neşelen" dedi.

Ülkenin büyüklerinin mektup-
larını ve halkın seçkinlerinin ha-
berini getirdi. "Biz hepimiz senin
destekçileriniz. Ey kurtancı! Bil ki
biz senin adamlarınız. Hepimiz
kurtuluş için gözlerimiz yolda,
seni bekliyoruz." dedi. Bir an te-
reddütle düşünürken o: "Acele et,
hızlı hareket et." dedi.

Bunun üzerine deniz kıyısına
döndüm. Orada denizden ve yüz-
mekten çok korktum! Deniz olayı-
nı kısa kesiyorum. Benim yaşadık-
larımı sen asla yaşama.

Kendi isteğimle Batı Anado-
lu'da bulunan Börgülü tarafına
geldim. Orayı kanadı rüzgarda
olan bir ülke olarak buldun. Ora-
da birkaç fesat, kin peşinde koşu-
yor, zulüm atına, eziyet eyerini
atmış, insanlara eziyet ediyordu.
Kimsenin yüzü gülmüyordu. Al-
lah, koruyucum, destekçim ve yar-
dımıcım olunca onlar saldırılarım
karşısında dağılıp gittiler.

Sonunda şansımız açıldı, ülke

baştan başa kurtuluşa erdi. Ülke bizim ve sizin emrinizin altındadır. Dünyada bizim adımız ve sizin arzunuz hâkimdir. Bizim davamızın üstünlüğünden dostlarımız, düşmanlarımız hepsi etrafımıza toplandı. Haberin olsun, senin yerin artık burası. Başında çamur da olsa onu gel burda -Konya'da-yıka. Allah bize yeter. O, ne güzel vekildir. İmza: Kılıçarslan oğlu Keyhüsrev”

Sultanın davetini büyük bir memnuniyetle kabul eden Mecdüddin İshak Konya'ya geldi. Sultan, onu şehrin dışında büyük bir merasimle karşılayarak hayır duasını aldı.

Bundan sonra Mecdüddin İshak, Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanından ayrılmayarak onun yardımcısı ve yön göstericisi oldu.

MALATYA'DA

Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, devlet işlerinde yeni bir düzen kurmak istiyordu. Ülkenin batısında Bizans İmparatorluğu, kuzeydoğusunda Danişmentogulları, doğusunda Artuklular ve güneyinde Eyyubi Devletleri bulunuyordu. Bu ülkeler kendi hakimiyetlerini Anadolu'ya doğru genişletme arzusunda idi ve zaman zaman Selçuklulara karşı harekete geçiyorlardı.

Sultan, ilk iş olarak büyük oğlu İzzeddin Keykavus'u İran, Irak ve Suriye ile yolların birleştiği önemli bir Selçuklu şehri olan Malatya'ya vali olarak atadı. Yanına da hocası Mecdüddin İshak'ı atabey olarak tayin etti.

İleride “es-Sultanü'l-galib” yani “en üstün sultan” diye anılacak olan şehzadenin idari yönden yetişmesinde Mecdüddin İshak'ın çok büyük yardımı olacaktı. Sultan ayrıca, hocası Mecdüddin İshak'ı Selçuklu sarayında yetişen Güher Hatun ile de evlendirdi. Sadreddin Konevî, işte bu evlilikten 1 Ocak 1209'da Malatya'da dünyaya geldi.

BİLİMSEL ORTAMA HAZIRLIK

Anadolu'da bilimsel atılımların vakti gelmişti. Çünkü Bizanslılarla yapılan savaşlar, haclı seferleri ve zaman zaman ortaya çıkan iç karışıklıklar yüzünden ilmi faaliyetler aksıyordu.

Ülkenin yetişmiş ilim ve fikir adamlarına ihtiyaç vardı. Bunun için Sultan tarafından İslam dünyasında yetişen bilim adamlarını Anadolu'ya davet etme işi Mecdüddin İshak'a görev olarak verildi. Çünkü bir çoklarını tanıyordu ve elçi olarak birkaç kez Bağdat'a gitmişti. Mekke'de, Medine'de, Kudüs'te, Şam'da, Halep'te ve Musul'da bulunmuştu.

O bu yolculukları sırasında uğradığı şehirlerde bir çok ilim adamıyla tanışarak onları Anadolu Selçuklu Devletine davet ediyor, önemli gördüğü pek çok kitabı da alarak Anadolu'ya getiriyordu.

Aralarında Muhyiddin İbni Arabi, Evhadüddin Kirmani, Ahi Evren, Ebu'l-Hasan Ali el-İskenderani, Cemaluddin el-

Vasiti, İbni Mufaddal, İbni Dübeysi ve Muhammed el-Berzai gibi tanınmış birçok alim Mecdüddin İshak öncülüğünde Anadolu'ya geldiler.

Konya, Aksaray, Tokat ve Kayseri gibi Anadolu'nun önemli şehirlerine yayılarak dersler vermeye başladılar.

İlim adamlarının bir kısmı da Mecdüddin İshak'ın yaşadığı Malatya'ya yerleşerek orasını büyük bir ilim merkezi haline getirdiler.

İLERİ GÖRÜŞLÜLÜĞÜ

Gıyaseddin Keyhüsrev, 1211'de Alaşehir'de Bizanslılarla yapılan bir savaşta şehit edildi. Geride, İzzeddin Keykavus, Alaeddin Keykubad ve Keyferüddin İbrahim adında üç oğul bırakmıştı. Bunlardan her biri sultan olma iddiasında bulunuyordu.

Ancak Selçuklu beylerinin

çoğu İzzeddin Keykavus'u destekledi. İzzeddin Keykavus sultanlık tacını giymek üzere Kayseri'ye gelmişti. Bu sırada kardeşi Alaeddin Keykubad tahtı ele geçirmek amacıyla amcası Erzurum Meliki Tuğrulşah ve Danişment Beyi'nin de desteğiyle Kayseri'yi kuşattıysa da başarılı olamadı. Alaeddin Keykubat Ankara Kalesi'ne sığındı ve bir süre sonra da teslim olmak zorunda kaldı.

Sultan onun öldürülmesine karar verdi. Ancak hocası Mecdüddin İshak, Alaeddin Keykubat'ın öldürülmesi kararına engel olarak onun hapsedilmesi kararını çıkarttı. Bunun üzerine Alaeddin Keykubat Malatya yakınlarındaki bir kaleye hapis olarak gönderildi.

Bu kararın alınmasında Mecdüddin İshak'ın ne kadar ileri görüşlü olduğu sonradan anlaşılacaktı. Çünkü Alaeddin Key-

kubat, İzzeddin Keykavustan sonra 1221'de sultan olacak ve Türkiye Selçuklularını en yüksek zirveye ulaştırmayı başara-caktı.

Bu olaylar yaşanırken henüz küçük yaşta olan Sadreddin Konevî de gelişmeleri izliyor, affetmenin ve bağışlamanın, birlik ve kardeşliğin nasıl büyük bir ahlaki erdem olduğunu izliyordu.

HALİFENİN HUZURUNDA

Sultan İzzeddin Keykavus, Konya'da tahta çıktığını, Sinop'u fethettiğini ve fütüvvet⁽¹⁾ teşkilatına girmek istediğini bildirmek amacıyla hocası Mecdüddin İshak'ı 1214'te Bağdat'ta bulunan Abbasi halifesi Nasır Lidinillah'a büyükelçi olarak gönderdi.

Mecdüddin İshak, orada çok iyi karşılanıp ağırlandı. Bağdat'ta Selçuklu Devleti ile Abbasi Halifeliği arasında bir takım kültürel anlaşmalar gerçekleştirdi.

Bu anlaşmalardan biri halifenin kurduğu ve Şeyh Şihabeddin Sühreverdi'nin yürüttüğü fütüvvet teşkilatının Anadolu'da yaygınlaştırılmasıyla ilgili idi.

Bu sırada fütüvvet teşkilatına da giren Mecdüddin İshak'a halife tarafından Anadolu'daki fütüvvet teşkilatının genel sorumlusu anlamına gelen "Şeyhu's-şüyuh-i Rumi" unvanı ile bir de fütüvvetname⁽²⁾ verildi.

Mecdüddin İshak başkent Konya'ya gelerek halifenin gönderdiği hediyeleri ve fütüvvet elbiselerini törenle sultana teslim etti.

Sultanın desteği, Mecdüddin İshak'ın öncülüğü, Evhadüddin Kirmani ve Ahi Evren'in gayretleri ile Anadolu'da fütüvvet yani Ahilik⁽³⁾ teşkilatı kurulup yayılmaya başladı.

Kısa zamanda tüm iş kollarında çalışanlarını fütüvvet ilkeleriyle eğitip kontrol altına alan Ahilik sayesinde Anadolu'da bozulan ekonomik faaliyetlere bir düzen gelmiş, ürünlerde kalite artmış ve en önemlisi gençlere bir meslek öğretilerek alın teri ile ticaret yolları gösterilmiş oluyordu.

KONEVİ'NİN TAHSİLİ

Rahat ve zengin bir aile ortamında yaşayan **Sadreddin Konevî**, Malatya'da babası ve onun yanında bulunan bilginlerin yanında ilk eğitimine başladı.

Önce amcası İsmail b. Muhammed'den Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek hafız oldu. Ardından amcasıyla es-Silefi adlı hadis aliminin yazdığı "el-Erbaûn" yani kırk hadis kitabını okudu. Böylelikle küçük yaşta İslam'ın iki temel ana kaynağını yakından öğrenme imkanına sahip oluyordu. Bununla da yetinmeyen Sadreddin Konevî, hayatı boyunca değişik alimlerden tefsir ve hadis dersleri alarak Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygam-

(1) On üçüncü yüzyılda toplum ve ekonomik hayatı düzenlemek için ortaya çıkan kurum.

(2) Fütüvvet ilkelerini anlatan belge veya kitaplar.

(3) On üçüncü yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan kardeşliği ve çalışmayı ilke edinen kurum.

berin sünnetine olan ilgisini devam ettirdi.

Ebü'l-Hasan Ali el-İskenderani'den Ahkamü'l-kübra fi'l-hadis ve Kudai'nin Şihabü'l-ahbar'ını, Şerefüddin Yakup el-Mevsili'den İbnü'l-Esir'in⁽⁴⁾ Camiü'l-usûl'ü adlı hadis kitaplarıyla Şemseddin Yusuf ed-Dimaşki'den Allah dostlarının hayatlarını anlatan Ebu Nuaym'ın Hilyetü'l-Evliya adlı kitapları okuyarak icazet yani diploma aldı.

Onun hayatında en önemli nokta ise hocası Muhyiddin

İbni Arabi idi. Hocası onu düşünce derinliğine ulaştıracak ve ileride Anadolu'nun en büyük bir İslam alimi ve düşünürü haline getirecekti.

HOCASI: İBNİ ARABİ

Muhyiddin İbn Arabi, bu günkü İspanya'da kurulan Endülüs Emevi Devleti'nde yaşıyordu.

O, ilim öğrenmek, bilginlerle tanışmak ve onlardan yararlanmak amacıyla 1200 yılında memleketinden ayrılmış, Kuzey Afrika'dan başlayarak İslam dünyasının önemli şehirlerini dolaşmaya başlamıştı.

(4) 1149-1210 yılları arasında Irak'ın Musul şehrinde yaşamış hadis bilgini, Camiü'l-Usul adlı hadis kitabının yazarı.

Muhyiddin ibni Arabi, yolculuğuna neyin sebep olduğunu şöyle anlatır:

“Tunus’taydım. İçime Anadolu’ya gitmem gerektiğine dair bir duygu doğdu. Buna neyin sebep olduğunu bir türlü anlamıyordum. Bunu iyice anlamadan yolculuğa çıkmak da istemiyordum. Derken uyku ile uyanıklık arasında: “Sen, aradığını Anadolu’da bulacaksın. O senin öğrencin ve takipçin olacak. Bu yolculuktan amacın onu bulup yetiştirmen ve bildiklerini ona öğretmendir.” diye bir ses duydum. Bunun üzerine Anadolu’ya gitmeye karar verdim.”

İbni Arabi, yolculuğuna devam ederek 1203’te Kahire’ye geldi. Bir süre burada kaldıktan sonra hac için Mekke’ye gitti.

Burada ilginç bir rüya gördü. İbni Arabi bu rüyasını da şöyle anlatır:

“Bir müddet Kabe’ye komşu olarak yaşadım. Bir gün Kabe’nin yanında iken bir rüya gördüm.

Rüyamda meleklerin bir ruhu, yeryüzüne indirdiklerini, temiz bir bedene yerleştirdiklerini gördüm. Merak edip,

– *Bu kimin ruhudur, diye sordum. Melekler:*

– *Bu Allah’a çok yakın bir insanın ruhudur. Bu kimseye ‘Sadreddin’ derler, dediler.*

Uykudan uyandım.

–*Sadreddin’i arayıp bulayım, dedim.”*

Bu sırada Sadreddin Konevî’nin babası Mecdüddin İshak

hac için Mekke’ye gelmişti. Bilginleri çok seven Mecdüddin İshak, kendisi gibi Endülüslü olan Muhyiddin İbni Arabi ile hemen tanışıp dost oldu.

Ardından İbni Arabi’yi Anadolu’ya kendi memleketi olan Malatya’ya davet etti.

Hac görevini beraberce yerine getirdikten sonra Medine, Kudüs, Bağdat ve Musul üzerinden 1205’te Malatya’ya geldiler.

Bu sırada Selçuklu sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev hocası Mecdüddin İshak’ı, bir görev için Konya’ya çağırınca İbni Arabi ile Konya’ya gittiler. Sultan, onları çok iyi karşıladı.

İbni Arabi’ye Konya’da kalması için güzel bir konak hediye etti. Konya’da bulunduğu süre içinde dersler veren İbni Arabi bazı kitaplarını yazdı. Birçok bilginle birlikte Evhadüddin Kirmani ile görüştü. İbni Arabi Şam’a gitmek üzere Konya’dan ayrıldı.

1216 yılında İbni Arabi yeniden Anadolu’ya geldi. Bir müddet Sivas’ta kaldıktan sonra aynı yıl Malatya’ya Mecdüddin İshak’ın yanına gitti. Orada dersler vermeye başladı.

Mecduddin İshak 1221’de vefat edince Sadreddin Konevî’nin dul kalan annesi Güher Hatun’a, Muhyiddin İbni Arabi talip oldu ve bir süre sonra da evlendiler.

Sadreddin Konevî bundan sonra İbni Arabi tarafından eğitime başlandı.

İbni Arabi onun daha iyi yetiştirilmesi için Eyyübi devletinin ilim merkezi olan Şam’a götür-

dü. Bir süre sonra da daha iyi bir eğitim alması için Kahire'ye gönderdi.

Bu dönemde İbni Arabi ile Sadreddin Konevî arasında bir küskünlük yaşandı. İbni Arabi Malatya'da yaşadığı dönemde bazı kitapları Sadreddin Konevî'de kalmıştı. Konevî'den bu kitaplarını istemiş o da bir fırsatını bulup kitapları verememişti. Aralarındaki küskünlüğün sebebi bu yüzdendi. Birçok kimse araya girip ikisini barıştırmak istediye İbni Arabi buna yanaşmıyordu.

Sadreddin Konevî, babasının da arkadaşı olan ünlü bilginlerden Evhadüddin Kirmani'nin Kahire'ye geldiğini duyunca kalıp Evhadüddin'in ziyaret gitti.

Muhyiddin ibni Arabi ile başından geçenleri anlatarak aralarında arabulucu olmasını rica etti.

Evhadüddin Kirmani, İbni Arabi'ye giderek Sadreddin'in sözlerini anlatıp barışmalarını istedi. Konuşmalar üzerine yumuşayan İbni Arabi, kitaplarının Sadreddin Konevî'de kalabileceğini söyleyerek onu affettiğini bildirdi.

Abbasi halifesi tarafından hac emiri yani yöneticiliği görevi verilen Evhadüddin Kirmani, bir müddet daha Mısır'da kaldı.

Hac vakti gelince Muhyiddin ibni Arabi yanında Sadreddin Konevî ile birlikte Evhadüddin Kirmani'nin yanına geldi. Ona:

- Siz de bilirsiniz ki Sadreddin benim için kendi öz oğlumdan daha değerlidir. Yıllarca onu eğitip yetiştirdim. Onu ilim ve güzel ahlak ile süsledim. Ona Allah'a ulaştırın yolu öğretip rehberlik ettim. Bundan sonra Sadreddin'i eğitmeniz için bir müddet sizin yanınıza vermek istiyorum, dedi.

Evhadüddin Kirmani, bu isteği memnuniyetle kabul ede-

rek Sadreddin Konevî'nin eğitimi üzerine aldı.

Sadreddin Konevî ile birlikte hacca gitmek üzere Mısır'dan Hicaz'a yani Mekke ve Medine'ye hareket ettiler. Evhadüddin Kirmani Sadreddin Konevî'y'i kendi devesine bindirip günlerce sohbet ederek yolculuk yaptılar.

Hac sonrası İbni Arabî'nin derslerine katılmak için Şam'a dönmek zorunda kalan Sadreddin-i Konevî, hocası Evhadüddin Kirmani ile irtibatını hiç kesmedi.

Önce Evhadüddin Kirmani 1238 yılında Bağdat'ta ardından da diğer hocası İbni Arabî 1240 yılında Şam'da vefat etti.

Hocaların vefatına çok üzülen Sadreddin Konevî onları hiç unutmadı. Sık sık, 'Ben ilim yönüyle iki bilginden çok yararlandım: bunlardan biri Muhyiddin ibni Arabî diğeri ise Evhadüddin Kirmani'dir.' diyerek onları büyük bir saygı ile anardı.

Sadreddin Konevî, özellikle hocası İbni Arabî'yi çok sık rüyasında görürdü. Bir rüyasını şöyle anlatır:

"1255 senesiydi. Konya'da idim. Hocam İbni Arabî'yi rüyamda gördüm. Çok seviniştim. Aramızda, uzun uzun konuşmalar geçiyordu. Ben bazı konularda açıklama yaparken hocam ise bu açıklamalardan oldukça memnun oluyor 'Güzel, çok güzel!' diyordu. Bunun üzerine ona:

- Efendim! Güzel olan sizsiniz, çünkü bizlerin bu gibi şeyleri kavramasına yardımcı oluyorsunuz, dedim. Sonra yaklaşarak saygıyla

elini öptüm.

- Sizden bir isteğim var, dedim. O da:

- Nedir? dedi. Ben:

- İlahi güzellikleri nasıl gördüğünüzü öğrenmek ve onları ben de görmek istiyorum, dedim. Bana:

- Bu, sana zaten verilmiştir, dedi. Ben buna çok sevinerek ve

- Allah'a hamd olsun, demeye başladım. Bu sırada uyanmıştım."

KONYA'DA

Sadreddin Konevî, 1227'de Alaeddin Keykubad zamanında bir ara Konya'ya gelmişti. Ancak o dönemde Konya'da çok fazla bir medrese yoktu. Bunun üzerine eğitimine devam etmek amacıyla 1229'da Konya'dan ayrılarak Şam'a gitti. Burada hocası Muhyiddin ibni Arabî'nin derslerine devam etti.

Bir müddet daha Şam, Halep, Kahire ve Mekke'de kalarak bilgisini artırdı. Şam ve Halep'e dönerek burada çeşitli dersler verdi.

Sadreddin Konevî Anadolu'ya dönmeyi düşünmeye başlamıştı. Ancak Anadolu'da devam eden Türkmen isyanları ve bölgeyi kasıp kavuran Moğolların işgal ve zulümleri Anadolu'ya gelmesini geciktirdi.

Sadreddin Konevî, 1246'da Sultan İkinci İzzeddin Keykavus tahta çıktıktan sonra sonra Konya'ya geldi.

Bu dönemde Konya'da Altunaba, Akıncı, Nizamiye, Sultan Veled, Seyfiyye, Hatuniye, Sırçalı ve Tacülvezir adıyla pek çok medrese açılmış ve İslam dün-

ARABULUCU

Sadreddin Konevî, Selçuklu başkenti Konya’da önemli bir mevkiye sahipti. İlim ve fikir adamları yanında idarecilerle de iyi ilişkiler kurdu.

Moğollarla 1243’te yapılan Köseadağ savaşından sonra Selçuklu Devleti Moğolların kontrolüne girmişti.

İkinci İzzeddin Keykavus’un tahta çıktığını duyan Moğol hükümdarı bir elçi göndererek yeni sultanı Moğolistan’a çağırıldı. Sultan da kardeşi Rükneddin Kılıçarslan’ı Moğolistan’a gönderdi.

Rükneddin Kılıçarslan, orada üç yıl kaldıktan sonra Moğol sultanından Anadolu’nun sultanlığına dair bir ferman alarak geri döndü. Sivas’ta sultanlığını ilan ederek II. İzzeddin Keykavus’tan tahtı kendisine vermesini istedi.

Bu isteği kabul edilmemesi üzerine iki kardeş arasında Ak-saray yakınlarında bulunan Sultan Hanı civarında bir savaş meydana geldi. Bu savaşı İzzeddin Keykavus kazandı. Ancak vezir Celaleddin Karatay kardeş kavgasını önlemek amacıyla üç kardeşin de aynı anda sultan olmasını tavsiye etti. Bu uygun görüldü. Böylece II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıçarslan ve II. Alaeddin Keykubad ortak olarak sultan oldu.

Vezir Celaleddin Karatay ve Sultan İkinci Alaeddin Keykubad’ın 1254’te peşpeşe ölmesi üzerine kardeşler arasında birlik havası dağıldı. Rükneddin Kılıçarslan tek başına sultanlık

yasının her yerinden gelen öğrenciler eğitim görmekteydi.

Hz. Mevlâna İplikçi Camiinde vaazlar veriyor, Sultan Veled medresesinde derslere giriyordu.

Vezir Celaleddin Karatay ise yaptıracığı medresenin yerini belirlemiş mimarına medrese planını hazırlamasını emretmişti.

Sadreddin Konevî Konya’da “Çeşme Kapı” denilen dış kale kapısının yakınındaki Hoca Hasan Mescidinde imamlığa başladı.

Ölümüne kadar bu şehirde kalıp öğrenci yetiştirdiği için Konya şehrine nisbetle “Sadreddin Konevî” lakabı ile meşhur oldu.

ta hak iddia etmeye başladı.

Sultan İzzeddin Keykavus, Kadı İzzeddin'in tavsiyesiyle Sadreddin Konevî'yi aracılık yapması için elçi olarak kardeşi Rûkneddin Kılıçarslan'a gönderdi. Kardeş kavgasını önlemek amacıyla yapılan bu görüşmelerden bir sonuç alınamadı ve iki kardeş karşı karşıya gelmek zorunda kaldılar.

KONAK

Konya'da Hoca Cihan adında biri vardı. Asıl adı Bedreddin Ahmet'ti.

Selçuklu ordusunun komutanlarından olup Konya'nın batısında bulunan Takkeli Dağı'ndaki Gevale Kalesi'nin muhafızlığını yapmıştı.

Bu kale Konya'nın savunulması için çok önemli bir yerdi. Konya genellikle Gevale Kalesi'nden savunulur ve yapılan saldırılar da ilk önce bu kalede karşılanırdı.

Hoca Cihan, Konya'nın sayılı zenginlerindendi. Konya şehir merkezi ile Gevale Kalesi arasında bir bölgede pek çok arazi si vardı. Ayrıca mallarının sayısını kimse bilmezdi.

Bunun Ali adında bir oğlu vardı. Bu oğlan hastalanmıştı. Hoca Cihan, oğlunu tedavi ettirmek amacıyla bir çok doktora götürdü, ancak derdine derman bulamadı. Çaresiz kalmıştı.

Ona Sadreddin Konevî'yi tavsiye ettiler. Bunun üzerine Hoca Cihan, Sadreddin Konevî'in yanına geldi. Onun elini ayağını öperek:

- *Dünyada bir oğlum var, o da*

şimdi çaresiz bir hastalığa yakalandı, diyerek oğlunun derdini anlattı.

Sadreddin Konevî onu dikkatlice dinledi. Hastalığını ne olduğunu anlamaya çalıştı. Çocuğun psikolojik bir hastalığa tutulduğunu anladı. Hoca Cihan'a bazı tavsiyelerle birlikte peygamber Efendimizin dualarından bazılarını okuyarak şifa vermesi için Allah'a dua etti.

Bir müddet sonra çocuk Allah'ın izni ile şifa bulup tamamen iyileşti.

Oğlunun sağlığına kavuşmasına çok sevinen Hoca Cihan, Çeşme Kapı yanındaki geniş konağını Sadreddin Konevî'ye bağışladı. Sadreddin Konevî de bu konağı bir medrese yani okula çevirip dersler vermeye başladı.

Hoca Cihan, bir asker olmasına rağmen ilim öğrenmeyi ve ilim adamlarını çok severdi. Oğlunun iyileşmesinden sonra Sadreddin Konevî'nin derslerine devam etmeye başlamıştı.

Bir gün Sadreddin Konevî'nin kitapları çok sevdiğini

görünce ona Kelabazi adlı bir alimin tasavvuf hakkında yazdığı “et-Taarruf” adlı kıymetli bir kitabı hediye etti.

Sadreddin Konevî ona teşekkür ettikten incelemek için kitabı eline aldığı anda ilk sayfada Hoca Cihan’ın şöyle yazdığını gördü.

“Büyük emir, saygıdeğer, asil, büyüklerin efendisi, kale komutanı, muhafızların emiri ve Hoca Cihan olarak bilinen Bedreddin Hoca Ahmet b. Kaysar b. Selman (Allah ondan razı olsun.) Sadreddin Konevî’ye bu eseri vakfetti. Karşılığında para ya da sağlam bir rehine alınmaksızın eserin kütüphanesinden dışarı çıkarılmasını şart koştu. Bundan sonra kim bu vasiyetimi işittikten sonra değiştirirse artık günahı değiştirenlerin boynunadır. Şüphesiz ki Allah’ın lutfu ve rahmeti çok geniş ilmi de herşeyi kuşatmıştır.”

YAŞAYIŞI

Sadreddin Konevî’nin maddi durumu çok iyi idi. Konağında gelenlere hizmet etmek için pek çok hizmetli ve görevlileri vardı. İlk defa görenler onu çok zengin biri veya bir emir zannederdi.

O günlerde çok zengin bir tüccar, Tebriz’den Konya’ya gelmiş Şekerciler Hanı’na yerleşmişti. İşleri hallettikten sonra Konya tüccarlarına:

– Bu şehirde elini öpüp ziyaret edeceğim ve nasihatlerinden istifade edebileceğim alimlerden kimler vardır? Gitmeden onları ziyaret edip hayır dualarını alayım, dedi.

Bunun üzerine ona:

– Konyamızın alimleri pek çoktur. Ancak en büyüğü hadis alimi olan Sadreddin Konevî’dir. Onun bilgide bir eşi ve benzeri yoktur, dediler.

Bunun üzerine tüccar yanına tanıdıklarını da alarak hediyelerle Sadreddin Konevî’yi ziyarete gitti.

Tebrizli tüccar Sadreddin Konevî’nin yaşadığı büyük ve gösterişli konağa gelince çok şaşırıldı. Halbuki sıradan bir şey bekliyordu. Konakta bir sürü hizmetçi ve görevliler gördü. Hepsi Sadreddin Konevî’ye, öğrencilere ve gelenlere hizmet ediyorlardı.

Adam şaşkın şaşkın etrafı gözden geçirerek:

– Ben, fakir ve dünyaya önem vermeyen bir alimin evine değil, sanki bir emirin sarayına gelmişim, dedi.

Yanında bulunanlar:

–Sadreddin Konevî’nin bu malî mülkü ve zenginliği asla ona bir zarar vermez. Çünkü o, olgun bir kişiliğe sahiptir. Bu tip dünyalık şeylere asla dönüp bakmaz. Nitekim tatlı normal insana zarar vermez ama şeker hastasına dokunur. Onun için şeker hastasının çok tatlı yemesi doğru değildir, dediler.

Tüccar Sadreddin Konevî’nin yanına girmeden geri dönüp gitti.

Sadreddin Konevî konuşulanlara duydu ancak hiçbir şey söylemedi. Çünkü o bir ilim adamı olarak Peygamber Efendimiz’in (s.a.s): “Takva sahibi yani İslam’ın emir ve yasaklarına uymada titiz davranan kimse için

zenginliğin bir zararı yok!." buyurduğunu biliyordu.⁽⁵⁾

DERVİŞ

Bir derviş birçok yer dolaştıktan sonra Konya'ya gelmiş ve Sadreddin Konevî'nin konağına misafir olmuştu.

Sadreddin-i Konevî'nin mal ve mülkünü, hizmetçilerinin çokluğunu görünce, içinden;

– Keşke bu kadar dünyalığa, mala mülke sahip olmasaydı. Keşke başka memleketlere gidip oradaki dünyaya değer vermeyenleri bir görseydi bu kadar dünyalıklara bağlanmasaydı, kendisi için ne kadar iyi olurdu, diye geçirdi.

Bir müddet sonra dayanamayıp düşündüklerini Sadreddin Konevî'ye açarak;

– Efendim, dedi, Siz bir de bi-

zim memlekete gitseniz oradaki dünyaya hiç önem vermeyen Allah dostlarıyla bir görüşseniz o zaman dünyaya bu kadar bağlanmayı bırakırdınız, dedi.

Kendisini ülkesine davet eden dervişin bu sözleri üzerine Sadreddin-i Konevî,

– Pekala, haklısın derviş, dedi. Bu dediklerini kabul ediyorum. Haydi hazırlan da beraberce gidelim, dedi.

Derviş sevinç içinde yaşadığı memlekete gitmek üzere Konevî ile hemen yola çıktılar. Bir müddet yol gittikten sonra derviş, üzerine giydiği hırka yani üst elbisesini Konya'da unuttuğunu hatırladı. Akli başından gitti. Ne yapacağını şaşırды. Üzüntüsünden bir ara baygınlık geçirdi.

Sadreddin Konevî dervişin yüzüne su serpip onu kendine

(5) İbn Mâce, Ticâret, 1.

getirtti. Derviş,

- *Efendim, dedi. Ben sizin konağınızda abdest almak için üst giysim olan hırkamı çıkarmıştım. Aceleden onu yanıma almayı unutmuşum. Şimdi hatırıma geldi de ondan fenalaştım, deyince Sadreddin Konevî gülümseyip,*

- *Ey derviş! Dünya sevgisinin bütün hataların başı olduğunu biliyoruz. Biz, senin gariptediğin bunca malı, mülkü ve hizmetçileri Konya'da bıraktık, seninle yola çıktık. Bunların hiç birisi bir an bile hiç aklımıza gelmedi. Sen ise iki paralık bir giysiyi unuttun diye aklın başından gitti, diyerek ona güzel bir ders verdi. Sonra da dervişi orada bırakıp Konya'ya döndü.*

DERSLERİ

Sadreddin Konevî konağında tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf ve felsefe alanında dersler veren öğrenci yetiştiren bir müderris, yani öğretmendi.

Selçuklu sultanları, melikle-

ri, vezirleri ve emirleri yanında çok sayıda öğrenci onun derslere devam ederdi. Konevî de derse katılanları takip eder onları ya bir deftere ya da okuttuğu kitabının bir kenarına yazarak kaydedirdi.

Bu kayıtlardan öğrencilerin Ortaasya, Maveraün-nehir, Horasan, Azerbaycan, İran, Irak, Suriye, Mısır, Kuzey Afrika hatta Endülüs gibi yerlerden ilim için Konya'ya geldikleri görülmüştür.

Öğrencisi Nureddin, hocasının derslerini şöyle anlatır,

“Ben gençliğimde Şeyh Sadreddin Konevî'nin öğrencisi olmuştum. Onun konuşmalarını sohbetlerini çok dinledim. O büyük insanın derslerine çok gidip geldim.

Hocamın ders yöntemi şöyleydi: Kur'an-ı Kerim'de: Cuma namazından sonra 'artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lutfundan nasip arayın. Allah'ı da çok anın ki kurtuluşa eresiniz.' Cuma suresi 10. ayeti gereğince Cuma günü bütün bilginler, öğrenciler ve emirler onun konağında toplanırlardı.

Sadreddin Konevî hemen ortaya bir konu ya da bir problem atar ve orada bulunanlar onu çözmek için bazen düşüncelerini söyler, bazen de birbirleriyle tartışmaya girişirlerdi. Bu çok tatlı ve heyecanlı olurdu.

Sadreddin Konevî önce hiçbir şey söylemez, konuşulanları sezmezce dinler en sonunda kendisi fikrini açıklar, ortaya çıkan tartışmalı konuları en güzel şekilde açıklar ve orada bulunanları ikna ederek tartışmalara son verir.”

• Devam edecek